

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кокун О. М., Агаєв Н. А., Пішко І. О., Лозінська Н. С., Остапчук В. В. Психологічна робота з військовослужбовцями - учасниками АТО на етапі відновлення : метод. посіб. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2017. 282 с.
2. Опанасенко Л. А. Психодіагностика психічних розладів та їх реабілітація Миколаїв : Іліон, 2018. 153 с.
3. Повернення з війни: соціально-психологічні особливості реадaptaції та ресоціалізації ветеранів і ветеранок до умов цивільного життя : колект. монографія / А. Чернов, В. Заїка, В. Лебедев та ін. Полтава : ПУЕТ, 2024. 249 с.
4. Сайко Н. О. Соціальна робота з військовими та ветеранами російсько-української війни. *Витоки педагогічної майстерності*. 2024. Вип. 34. С. 218–222.
5. Соціальний супровід військовослужбовців Збройних Сил України та членів їх сімей: практичні аспекти діяльності посадових осіб військових частин, територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки : метод. посіб. / Герасименко О. В., Горбенко І. М., Деточка О. Д., Дембіцький В. М., Єфімова В. В., Калініченко Я. В., Камінська А. С., Куц С. В., Лагодзінський В. В., Мороз В. М., Панченко В. М., Рожков Є. О., Умеренкова Н. Ф., Шевчук О. В. Київ : НДЦ ГП ЗС України, 2023. 130 с.

АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Міхеєва Оксана

Український державний університет імені Михайла Драгоманова,

Mixeeva2007@ukr.net

Постановка проблеми. Війна є одним із найсерйозніших викликів для суспільства, зокрема для дітей, які належать до найвразливішої категорії населення. Вони стикаються з рядом травматичних подій, внутрішнім переміщенням, втратою рідних, руйнуванням їхнього звичного середовища. Такі фактори призводять до психологічних розладів, соціальної ізоляції, проблем у навчанні та інтеграції в нові громади. Соціальна робота з дітьми під час війни потребує комплексного підходу, який має містити забезпечення базових потреб, соціально-психологічну підтримку, інтеграцію у нове середовище, відновлення довіри до суспільства. Важливим при цьому є налагодження співпраці державних і недержавних організацій, міжнародних структур, освітніх установ та волонтерських ініціатив.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед українських науковців, які вивчають технологічні аспекти соціальної роботи з дітьми є Р. Вайнола, О. Міхеєва, Л. Неїжпапа, Ж. Петрочко, М. Соляник, Н. Сайко

О. Караман та Л. Лопатіна, акцентують увагу на важливості корекційних програм для дітей, що включають ігрову терапію, арт-терапію та групові заняття.

Аспекти соціального захисту дітей військовослужбовців Збройних Сил України охарактеризовано у працях Н. Олексюк

ЮНІСЕФ та Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) наголошують на необхідності створення безпечних середовищ для дітей, де вони можуть отримати емоційну підтримку, доступ до освіти та реабілітаційних послуг. Також науковці вказують на потребу підготовки соціальних працівників та педагогів до роботи з дітьми, які пережили травматичний досвід. Саме тому нині розробляються нові методики роботи, які враховують військовий контекст та специфічні потреби дітей.

Мета статті. Метою цієї статті є аналіз основних аспектів соціальної роботи з дітьми під час війни, визначення ключових напрямків підтримки та ефективних методів допомоги, а також окреслення перспектив подальших досліджень у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Соціальна робота з дітьми під час війни має носити комплексний характер та орієнтуватись на соціально-психологічну підтримку, забезпечення умов для отримання освіти та ефективної соціалізації дітей, особливо тих, які перебували у зоні бойових дій, забезпечення базових потреб, інтеграція дітей у громади та робота з їх сім'ями тощо.

Значна кількість дітей, особливо ті, які зараховані до числа ВПО, залишилися без елементарних засобів для життя, тому соціальна робота передбачає: надання гуманітарної допомоги (одягу, продуктів харчування, ліків); допомога у відновленні документів; супровід для отримання соціальних виплат та допомог; захист прав дітей-сиріт, дітей без супроводу дорослих та дітей, які постраждали від воєнних злочинів; надання правової допомоги родинам, які опинилися у складних життєвих обставинах [4, с. 301].

Важливим напрямом є повернення дітей до освітнього процесу. Багато з них втратили доступ до школи через бойові дії або вимушене переміщення. Соціальні працівники та волонтери допомагають адаптувати дітей до нового навчального середовища через: організацію дистанційного навчання; створення навчальних центрів у місцях компактного проживання переселенців; психологічну підтримку для подолання стресу, пов'язаного зі зміною середовища.

Також важливим аспектом є соціально-психологічна підтримка дітей в умовах війни. Діти, які пережили військові дії, потребують соціально-психологічної реабілітації. Соціальні працівники спільно з психологами допомагають їм долати страхи, тривожність, агресію та відчуття втрати. Найефективнішими при цьому є методики арт-терапії (малювання, ліплення, музика); казкотерапія (обговорення казок для відновлення почуття безпеки); тілесно-орієнтовані практики (дихальні вправи, танцювальна терапія); групові заняття для підтримки комунікаційних навичок; допомога у психологічній реабілітації дітей, які пережили депортацію, примусове вивезення або перебували в окупації; виявлення та документування воєнних злочинів проти дітей; реінтеграція дітей після повернення з окупованих територій або з-за кордону [1, с. 94].

Одним із напрямів соціальної роботи з дітьми під час війни може бути соціальна **реабілітація дітей з інвалідністю, що передбачає** забезпечення доступу до медичної та психологічної реабілітації для дітей, які отримали поранення або мають вади розвитку; адаптацію освітніх програм для дітей з особливими освітніми потребами; інклюзивні програми для соціалізації дітей з інвалідністю.

Важливим аспектом соціальної роботи з дітьми під час війни є їх інтеграції у громади, особливо у нові громади, куди були переселені або переміщені діти та їх сім'ї. Діти, які вимушено переїхали в інші регіони України чи за кордон, часто стикаються з труднощами адаптації. Соціальні працівники сприяють їхній інтеграції через: організацію дозвілля та гуртків; залучення до волонтерських ініціатив; організацію участі у програмах обміну та культурної адаптації.

Одним із аспектів соціальної роботи під час війни є безпосередня підтримка та допомога сім'ям. Діти, які втратили батьків або переживають кризу в сім'ї, особливо потребують соціальної підтримки. Основні напрями роботи включають: сприяння у встановленні опіки або патронатного виховання; психологічні консультації для сімей, що переживають втрату або розлуку; навчальні програми для батьків щодо спілкування з дітьми у кризових ситуаціях, організація спільного дозвілля, організація оздоровлення та відпочинку дітей та сімей.

Досить важливим напрямом роботи з дітьми під час війни є профілактика насильства та експлуатації дітей, яка орієнтована на запобігання торгівлі дітьми, їх експлуатації та використанню у воєнних діях; робота з випадками домашнього насильства, що посилилося через війну; навчання дітей основам безпеки та самозахисту у кризових ситуаціях [3, с. 133].

Також, не зважаючи на війну для дітей має бути забезпечений аспект організації дозвілля та їх культурного розвитку, що спрямований на проведення арт-терапевтичних занять; музичних та театральних гуртків для дітей, щоб допомогти їм впоратися зі стресом; організацію літніх таборів, освітніх і спортивних форм роботи для підтримки фізичного та емоційного здоров'я дітей; відновлення традиційної культури та патріотичного виховання через мистецькі та освітні ініціативи [2, с. 121].

Кожен із цих аспектів відіграє важливу роль у забезпеченні благополуччя дітей, які постраждали від війни. Потрібен комплексний підхід, який включає як державні, так і волонтерські ініціативи, міжнародну допомогу та активну участь громади.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Соціальна робота з дітьми під час війни є комплексним процесом, що потребує мультидисциплінарного підходу. Важливими аспектами є соціально-психологічна підтримка, забезпечення базових потреб, освіта, робота з сім'ями та інтеграція в суспільство. Подальші дослідження повинні зосередитися на: розробці ефективних методик соціальної реабілітації дітей, які пережили бойові дії; оцінці довготривалих наслідків війни для дитячої психіки; аналізі

ефективності різних форм соціальної підтримки; розробці програм підготовки соціальних працівників до роботи у воєнний час.

Сучасні виклики вимагають активної співпраці державних структур, міжнародних організацій та громадянського суспільства для забезпечення комплексної підтримки дітей, що постраждали від війни. Тільки таким чином можна допомогти їм повернутися до нормального життя та відновити відчуття безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гунько С., Вайнола Р. Технологічне забезпечення надання соціальних послуг. *Актуальні питання розвитку особистості: сучасність, інновації, перспективи* : зб. наук. пр. за матеріалами II Міжнар. наук.-практ. конф., м. Житомир, 4 квіт. 2024 р. /ред. колегія : Л. Котлова, Л. Бутузова, С. Максимець ; М-во освіти і науки України, Житомир. держ. ун-т імені Івана Франка, соц.-психол. ф-т. Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2024. С. 92–95.
2. Міхеєва О. Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ : Компринт, 2022. 558 с.
3. Неїжпапа Л. Соціально-педагогічна робота із запобігання домашнього насильства над дітьми в умовах закладу загальної середньої освіти. *Virtus: Scientific Journal*. 2020. № 43. С. 132–136.
4. Соляник М. Соціально-педагогічна підтримка та розвиток творчої обдарованості дітей. *Проектування розвитку та психолого-педагогічного супроводу обдарованої особистості: в умовах воєнного стану* : матеріали наук.-практ. онлайн-конф., м. Київ, 23–25 черв. 2022 р. Київ : Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2022. С. 301.

СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА СІМЕЙ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ В УМОВАХ ВІЙНИ

Поліщук Ірина

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

i.p.melnyk@udu.edu.ua

Постановка проблеми. Соціальна робота з сім'ями є однією з ключових галузей соціальної сфери, яка спрямована на підтримку, розвиток та стабілізацію сімейних відносин. Сім'я як соціальний інститут відіграє важливу роль у формуванні особистості, соціалізації дітей та забезпеченні емоційного благополуччя. Проте сучасні виклики, такі як економічна нестабільність, міграція, конфлікти та зміни у сімейних структурах, вимагають професійного підходу до роботи з сім'ями. Соціальні працівники надають психологічну підтримку, допомагають у отриманні гуманітарної допомоги, сприяють відновленню соціальних зв'язків та забезпечують доступ до освіти та медичних послуг. Актуальність таких втручань зростає через тривалість конфлікту та